

pis ovoga kipa glasovitomu arkeologu Ern. Curtiusu u Berlinu, koj ga smatra kao *ein höchst interessantes Denkmal*, te će o njem u svom časopisu *Archäol. Zeitung* obširno razložiti. S. L.

Predhistorička Venus.

Na tab. IV. br. 1. naslikan je u izvornoj veličini bakreni kipić nešast u Konjicu u Hrcegovini od preč. O. Andrije Saravanje iz Širokog Brega, koj ga prošle godine posla našem zem. muzeju u dar po dobro poznatom našem nar. spisatelju i poslaniku Miju Pavlinoviću. Arkaizam, koj se jasno očituje na ovom kipiću, već na prvi pogled stavlja ga medju predmete predhist. dobe. Hrcegovina još nije iztražena ni iz ovoga gledišta; poznato je ipak, da je ona veoma bogata na špiljah i humkah iz one dobe, te da obiluje i na stećkih, slikami na plohozbi izobilno ukrasjenih, o kojih se naših dolmenih do sada dosta pisalo a odveć malo tumačilo i razjasnilo.

Naš kipić predstavlja žensku osobu okrugljasta lica i sasvim голу. Na desnoj mišici ruka je otrgnuta. Nema nogu do izpod koljena, ali čini se, da je tako i slievena. Ljevicom skriva sram, a vlasi kao da su na zatiljku sabrani u snop.

Još pri koncu neolitičke dobe počelo se je u istočnoj Danskoj i u južnoj Skandinaviji rezati na hridinah i kamenih, te i na posudah izobraživati čovječje likove na golo, predstavljajuće ili dovršene čine ili bogove (*Worsaae. Die Vorgesch. des Nordens*). Enrik Petersen, dajuć na svietlo u viestniku društva sjevernih arkeologa te urezane kamene, navede i dvie osobe, koje su našoj veoma slične (Sr. *Matériaux 1878 p. 413. fig. 231*). Osk. Montelius u djelu: *Sur les sculptures de rochers de la Suede* priloži mnogo drugih (*Compte Rendu, Stockholm 1874. I. 453*). Jos. de Baye odkrio je u Francezkoj tri špilje *ornées de sculptures en demi-relief*, gdje i jedna božica na golo izražena (Sr. *Compte Rendu. Bruxelles 1872. p. 401 sqq. Budapest 1876. I. 105*). U istoj Francezkoj vide se plohozbe svake vrsti i na dolmenih; isto tako i u Britaniji; u Italiji jedino kod Mentona.

U bakreno doba, netom se pronašlo lievanje metala, preduzelo se uz lievanje svakovrstnoga oružja i orudja i ono kipića predstavljajućih ondašnje bogove. Engelhardt opisa mnogo takovih, našastih na sjeveru, u razpravi: *Notice sur les statuette de l' age du bronze*

du Musée de Copenhague (Sr. *Compte Rendu. Copenhague 1869. p. 397*). Ernest Chantre u svom djelu: *Etude paléolithologique dans le bassin du Rhône; l'âge du bronze* (Paris 1875—7), sravnivajući ovdje našaste bronzene predmete sa stranima, osim drugih donosi i sliku kolica izkopanih u Klein-Gein u Stajerskoj, na kojih se vozi više osoba raznoga spola, sve pako gole, okrugljastog lica, našoj mal ne sasvim slične. Isto takovih kipića iz pečenice našlo se u jezerskih stanovah švajcarskih (Sr. *Matériaux. 1878. 218*); a g. prof. Vivonet u svojoj razpravi: *l'âge du bronze en Sardaigne* razlaže ob onih našem veoma sličnih, koji su se nedavno otkrili kod Teta u Sardiniji (l. c. 1879. 1).

Željezna pako doba obiluju sve više na kipićih. Spomenut ćemo samo, da u glasovitom bolonjskom otkriću od g. 1877. iz XI. stoljeća pr. Is. našla se je *une figure humaine phallique ou ronde-bosse d'une grossièreté primordiale* (l. c. 1877. 257); a g. Gazzadini u djelu: *la necropole de Villanova* (Bologna 1870. 32. 36.) naslika posudu tu izkopanu sa čovječjimi likovi: *toutes nues, d'une grossièreté primitive*. Grof G. Wurmbrand spominje tri kipića predhistorička našasta u Vöcklabrucku u gornjoj Austriji, veleć o jednom, da predstavlja *einen nackten Mann mit einem Kranze um das Haupt. Es erinnert diese Figur vollkommen an jene Gestalten, die auf dem Jugenburger Wagen befestigt sind, und sie kann deshalb sehr gut für celtisch gelten* (Mittheil. 1873. 110).

Pošto je dakle bezdvojbena, da su se još u predhist. doba kipići rabili navlastito u nabožne svrhe, pita se, kojemu li narodu ovaj naš pripada, i što predstavlja.

Po našem mnienju ovaj kipić nemože biti keltičkoga izvora, pošto do zemlje, gdje se je on izkopao, Kelti nedopriše. Kelti najprvo se prikazuju na balkanskom poluotoku u početku četvrtoga stoljeća pr. Is. Prvom svojom navalom prisiliše Tribale, stanujuće pri Moravi i Ibru na uzmak pram Traciji, a malo za tim oko g. 370—360. provališe u Ilirsku, udariše na Ardijeje stanujuće u današnjoj Bosni, i protjeraše jih tja do Neretve. Ovim na istoku u nutrašnjoj zemlji (u staroj Srbiji) bjahu tada susjedi Autoriate, možda i ovi od Kelta protjerani u isto doba onamo iz svoga pribivališta uz Liburne. Tako Kelti zauzeše prostor današnje srbske kneževine i veći dio sjevero-istočne Bosne, odakle su kašnje provaljivali u Macedoniju i u Grčku.

Kipić naš dakle imao bi prije spadati na ilirsko pleme Ardiejsko, koje je onda i sadašnju Hrcegovinu zauzimalo.¹

Poznato je pako, da je, prije dolazka Helena u Grčku, cijeli južno-zapadni dio balkans. poluotoka napučen bio od Ilira, te da su Heleni mnogo toga od njih naučili i uzeli, navlastito u pogledu praznovjerja. Po nas ovaj kipić predstavljao bi njeku vrst tako zvane *Venus pudica* u najstarijem njezinom ilirskom smislu. Tu su boginju kašnje i Grci ponajviše голу predstavljali; dapače piše Winckelmann (*Stuttgart 1847. I. Band. V. Buch. 2. Kap. §. 3*): „*nur diese allein nebst den Grazien und den Göttinnen der Jahreszeiten, oder den Horen, unbekleidet ist*“. Visconti (*Mus. Pio-Clem. I. 17.*) dodaje Dianu. S. L.

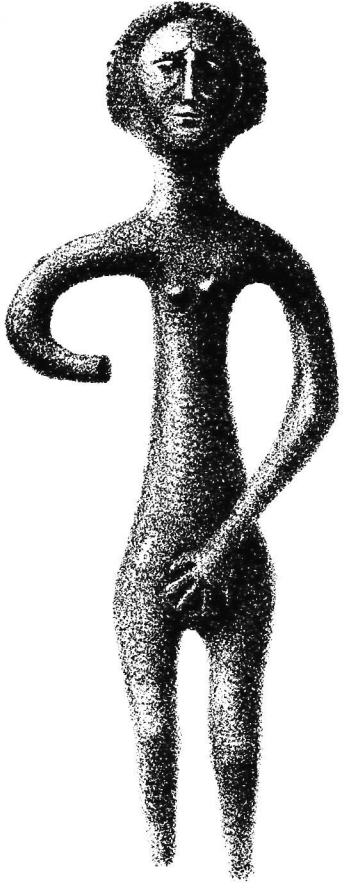
¹ Spomenut nam je dvie razprave slavnoga Virchowa, u kojih se ovaj glasov. učenjak obširno bavi ethnologijom ilirskoga naroda, i kojima je mnogo svjetla doprinio na spoznavanje istoga naroda; naime onu, u kojoj razpravlja o prvom napučenju Evrope (*Sammlung. gemeinver. wiss. Abhandlungen 1874. Serie IX. 16.*), i drugu o kranilogiji Ilira (*Monatsbericht d. k. Preus. Akad. d. Wiss. Berlin dec. 1877*).

Razne viesti.

Numismatičko otkriće u Novih Jankovcih. — Početkom ožujka tek. god. nadničar Gjuro Ivanović, kopajući jarugu na livadi tik kućišta zadruge Domjanovićeve br. 43 na sjevero-zapadnoj strani sela Novi Jankovci u Slavoniji, naidje na zemljenu posudu u prostranosti jednoga litra punu stariuskoga srebr. novca (3650 komada, 2 kilog. 83 gr. težka). Kr. kotarski ured u Vinkovcih uslied prijave istoga Ivanovića doglasi stvar Vis. c. kr. glav. zapovjedničtvu kao drž. upr. oblasti u Zagrebu, koje blagohotno uvaživši mnijenje ravnatelja akeol. odjela zem. muzeja, činilo je doći ovamo sve novce na razvid. Našlo se je, da su svi ugarski, i da spadaju na Matijaša I. (1458—1490), Vladislava II. (1490—1516) i Ljudevita II. (1516—1526). Najmladja godina na njih jest 1520. Zem. muzej pridržao si je samo 356 kom. u težini od 170,0 gr. za muz. porabu; a Vis. c. kr. gl. zapovjedničtvo, smatrajući isti muzej kano svoje milo gojenče, blagovolilo mu je pako te izabrane novce veledušno u dar prikazati, na čem mu najtoplija hvala.

Numismatische Blätter. Wien, 20. Juni 1879 Nr. 6 pišu, da je crnogorska vlada naručila bečkoj kovnici kovanje spomenica, kojima će ukrasiti prsi onih junaka crnogorskih, koji su se osobito iztaknuli za prošloga rata s Turci. Kovina je uzeta od zarobljenih turskih topova. Osnova i kalup polaze iz vieste ruke Tautenhaynove. Spređa je kneževo poprsje, zada pako krst s godinama 1875—8, i nadpis cirilskim pismom.

Tab. IV.



1.



2.